

Is dat de beste route? Met een tentoonstelling een grote toename van bezoekers uit bijvoorbeeld islamitische landen creëren, die daarna weer wegblijven?

Van der Laan: 'Datzelfde geldt voor elke andere Nederlander en heeft niets te maken met culturele diversiteit. Op een tentoonstelling met zeventiende-eeuws serviesgoed komt ook een hausse van mensen af die daarna vijf jaar lang niet meer in het museum te vinden zijn. Er is geen museum, collectie of formule die voor alle groepen geschikt is. Het pleit voor variatie: een cyclus van tijdelijke tentoonstellingen voor specifieke groepen met daarnaast de permanente tentoonstelling die het verhaal van het museum integraal vertelt. Niet ieder museum hoeft de gehele Nederlandse bevolking aan te spreken. Het totale museale veld in Nederland moet uiteindelijk alle groepen bedienen. Daarnaast vind ik niet dat iedereen naar het museum moét. Als je er niet van houdt, houd je er niet van. Zolang dat maar een bewuste keuze is. Er is nog steeds een grote groep die nooit op eigen initiatief een museum bezoekt, omdat die déinkt daar niet van te houden. Dat vind ik jammer.'

Denkt u dat het grote publiek het cultuurbeleid begrijpt, bijvoorbeeld hoe het geld voor kunst verdeeld wordt?

Leerdam: 'Er gebeurt veel, maar het moet beter gemarket worden. Het imago van erfgoed is heel statisch. Er heerst nu wantrouwen, dat wordt gevoed door het politieke klimaat. Mensen snappen niet dat een schilderij van Jan Steen voor 13,5 miljoen euro wordt aangekocht, terwijl zij geen geld krijgen voor een groot gospelfestival. Ik krijg daar in een middag 85 mails over. Misschien hadden we beter moeten onderhandelen zodat het doek niet zoveel had gekost?'

Van der Laan: 'Om het geheel in perspectief te zetten: het doek is door middel van een aankoopfonds verworven. Wij hebben daar 3,5 miljoen aan bijgedragen, inclusief één miljoen euro van de Mondriaan Stichting. Daarnaast heeft nog een groot aantal andere fondsen bijgedragen. Het komt niet zo vaak voor dat we dit doen. Uit verschillende fondsen zijn ook stukken aangekocht die veel meer betekenis hebben voor erfgoed van minderheden.'

Leerdam: 'Ik snap het wel. Maar mensen ervaren het heel anders. Ik ben blij dat het stuk van Jan Steen er is, maar de marketing is niet overgekomen. Kunst en cultuur gaat niet alleen om voorwerpen, maar ook om beeld, dynamiek en het in contact brengen van mensen uit verschillende culturen. Dat zou meer nadruk moeten krijgen in de manier waarop een museum zich manifesteert. Hoe maken we duidelijk dat dat schilderij iets is van ons allemaal?'

Bart Krieger is kunsthistoricus en werkt als project-medewerker bij Interculturele Programma's van de Museumvereniging;

Laurien Saraber is adviseur en onderzoeker op het terrein van culturele diversiteit en podiumkunsten.

Het museum on line

De onverzamelde collectie van het virtueel museum

Sinds tien jaar geleden het WebLouvre zijn virtuele poorten opende, is het aantal virtuele musea in hoog tempo gegroeid. Ondanks heel wat kinderziekten zullen ze hun eigen plaats in de museumwereld verwerven.

Het oudste virtuele museum on line is het WebLouvre, dat in maart 1994 werd gesticht door de hobbyist Nicholas Pioch. Internet leek hem het medium bij uitstek om de belangstelling voor kunst te bedienen. Stel dat het complete Louvre on line kwam, wat een schat aan informatie zou er dan niet beschikbaar zijn! Dus begon hij beroemde collecties in te scannen, of althans de reproducties daarvan, op het nog prille web te plaatsen en te voorzien van enige uitleg. Dat leverde meteen veel succes op; in datzelfde jaar al werd hem op de eerste WWW-conferentie in Genève een **Best of the Web**-prijs toegekend. De prestatie was dan ook niet gering. In amper een jaar tijd werd het WebLouvre door een miljoen mensen bekeken. En dat op een moment dat het web nog even schaars bevolkt was als zeg het noordwesten van Canada.

Tegelijkertijd begonnen ook de problemen. Het echte Louvre-museum was minder content met het initiatief en gelastte dat Pioch de naam Louvre schrapte. Bovendien werd hij beschuldigd van auteursrechtsschending. Veel van zijn reproducties bleken ingescande ansichtkaarten waarop auteursrecht rustte. Pioch gaf echter niet op. Hij doopte de site om tot Webmuseum, de benaming die het tot op de dag van vandaag heeft, en verdiepte zich in de juridische materie om verdere problemen te voorkomen.

Nu, tien jaar later, heeft het Webmuseum onbedoeld een geheel andere functie gekregen. Weliswaar zijn er nog steeds werken te zien, maar de site geeft vooral een beeld van internet zoals dat er aan het einde van de vorige eeuw uitzag. Het meldt bijvoorbeeld enthousiast dat het zeven dagen per week en 24 uur per dag geopend is – toen nog een opmerkelijk aspect van internet. Tevens merkt Pioch op dat hij niet wil concurreren met boek of cd-rom. 'Een internettentoonstelling kan nooit de kwaliteit van een boek halen, noch zal die gezien de snelheidsbeperkingen van internet zo gemakkelijk beschikbaar zijn als een cd-rom', staat er nog steeds op de site. Het is een monument dat eraan herinnert hoe moeilijk het is om vooruit te

kijken. De cd-rom is in nog geen decennium als ontsluitingsmedium praktisch verdwenen.

Achterstallig onderhoud Maar Pioch had het wel goed gezien. Het concept van het virtueel museum zou het net stormenderhand veroveren. De zoekterm 'virtual museum' levert thans bij Google bijna een half miljoen hits op. Twee jaar eerder waren dat er 'nog maar' 140.000. Ook in het Nederlands zijn er ruim vierduizend documenten on line met de term 'virtueel museum'. Er zijn zelfs musea voor zaken die nog niet bestaan. Het Virtueel Museum Zuidas bijvoorbeeld, dat kunstwerken verzamelt die rond het gelijknamige Amsterdamse stadsontwikkelingsproject gepland worden. De beheerders lijken zich helemaal te verliezen in de visionaire aantrekkingskracht van de terminologie: 'De thema's, programma's en projecten die we willen initiëren voor de komende dertig jaar zijn stuk voor stuk "virtueel" met elkaar geconnecteerd.' De site zelf kent kennelijk ook een langetermijnplanning, want veel links geven als melding 'Informatie wordt zo spoedig mogelijk toegevoegd.'

Het Virtueel Museum Zuidas staat in dat laatste niet alleen. Veel van de on line 'musea' lijden onder achterstallig onderhoud of worden geplaagd door technische problemen. Zo is er bijvoorbeeld het Virtueel Museum Ar@besk dat volgens eigen zeggen als doel heeft de kunstcultuur van het Midden-Oosten 'op een positieve manier onder de aandacht te brengen'. Het voorportaal ziet er indrukwekkend uit, en een muisklik belooft een 3D-museum te onthullen, maar dan moet wel verplicht gebruik worden gemaakt van de vermaledijde Internet Explorer. De argeloze bezoeker met een Apple wordt niet eens toegelaten. En dat terwijl instanties als GovCert, de officiële voorlichtingsdienst van de overheid voor computerbeveiliging, het gebruik van de Internet Explorer inmiddels sterk afraden wegens aanhoudende problemen.

Het is een technische blunder die hersteld moet worden, maar of daar de energie en tijd bij Ar@besk voor beschikbaar is, is nog maar de vraag. In juni werd een beroep tegen een negatief advies van de Raad voor Cultuur afgewezen omdat het project 'kwalitatief niet voldoet aan de eisen die eraan mogen worden gesteld met het oog op het belangrijkste deel van de doelgroep, te weten de jongeren'.

Maar zelfs als de kwaliteit wel voldoende zou zijn, is het de vraag of Ar@besk ooit de begeerde doelgroep van jongeren zou bereiken. Of zelfs ouderen. De bezoekcijfers van virtuele musea zijn namelijk op z'n zachtst gezegd niet om over naar huis te schrijven. Sites als het Virtueel Museum van de Vrije Universiteit Brussel, dat nummer één scoort bij Google, halen niet meer dan honderd bezoeken per week, de vele passanten die er per ongeluk via een zoekopdracht belanden meegerekend.

Andere beschikbare cijfers laten dagelijkse aantallen zien die niet boven de tientallen uitkomen. Dat maakt de inspanning tot wel erg ondankbaar werk, ondanks de evidente voordelen van de luie stoel en de permanente bereikbaarheid.

Veel van de on line 'musea' lijden onder achterstallig onderhoud of worden geplaagd door technische problemen

Weerbarstig verschijnsel Dat lage bezoek is niet zo heel wonderlijk.

Museumbezoek is voor veel mensen een gezamenlijke activiteit. Als er iets is wat je niét moet doen met een computer dan is het wel met z'n tweeën erachter gaan zitten. Het is dan ook niet uitzonderlijk dat een tentoonstelling drukker bezocht wordt dan de bijbehorende website.

Dat wil niet zeggen dat het concept van het virtuele museum op de vuilnisbelt van de internetmislukkingen moet worden gegooid. Alleen al niet omdat het idee voor een dergelijk museum veel ouder is dan internet zelf. De Finse 'nieuwe media'-wetenschapper Erkki Huhtamo die onderzoek deed naar de herkomst van het virtuele museum, signaleert de eerste gedachten daarover al bij de opkomst van de fotografie. De techniek raakte immers het hart van het museum, namelijk de afschaffing van het origineel. Musea zijn bij uitstek de verzamelplaatsen van originelen. Niemand gaat naar het Rijksmuseum om een reproductie van De Nachtwacht te zien. De fotografie daarentegen maakte het in principe mogelijk om het meesterwerk overal te laten zien. Met de nadruk op 'in principe'. Daarna is op tal van manieren getracht zo'n museum te realiseren, zonder al te veel succes.

Een van de modernste versies is te zien in het Rotterdamse Museum Boijmans Van Beuningen. Bezoekers kunnen daar op een transparant beeldscherm de werken die aan de muur hangen als het ware naar zich toe halen en meer uitleg krijgen. In de praktijk lijkt het echter meer een kermisattractie dan een museumfunctie. Bovendien roept een virtueel museum in een bestaand museum de vraag op waarom dat niet on line staat.

De oorzaak voor de weerbarstigheid van het verschijnsel ligt mogelijk in het feit dat het virtueel museum een contradictio in terminis is. Het kenmerk van een museum is nu juist immers dat het niet virtueel is, dat het bestaat. Het is een heuse collectie van unieke voorwerpen. Haal een van die voorwaarden – heus, collectie, uniek, voorwerp – weg en er blijft in de meeste gevallen geen museum meer over.

In de digitale wereld betekenen al die begrippen echter niet zo veel. 'Heus' en 'uniek' veronderstellen echtheid, een origineel, en dat is een concept dat digitaal niet bestaat. Niemand kan de originele versie van Windows 95 claimen bijvoorbeeld. Er is domweg niet een moederkopie waar alles aan ontleend is. De begrippen collectie en voorwerp zijn al even lastig te hanteren in een digitale omgeving.

Een virtueel museum is eerder de bibliotheek van Alexandrië: iets wat er niet is. Het is niet meer dan een beeld in onze voorstelling. Dat leidt er ook toe dat de meeste pogingen tot virtuele musea eindigen als on line catalogi. Daar is niets op tegen, maar het verschil tussen een catalogus en een tentoonstelling, laat staan museum, is evident.

De krakkemikkigheid wordt daarbij ook deels – met de nadruk op deels – veroorzaakt doordat dergelijke musea niet worden opgezet door de museummedewerkers bij uitstek: conservatoren. Er valt immers niets te conserveren. Althans zo lijkt het.

Digitale kunst Wat wel te conserveren valt, is het internet zelf. Maar dat is het vreemde: een professioneel virtueel museum voor internet lijkt niet te bestaan. Wie bij toeval het WebLouvre bezoekt en een digitaal tijdsbeeld wil krijgen van de beginjaren van internet, kan nergens terecht. Ja, er is het archive.org, het on line archief waar gebladerd kan worden door oude bestanden, maar die geven geen

Een virtueel museum is eerder de bibliotheek van Alexandrië: iets wat er niet is. Het is niet meer dan een beeld in onze voorstelling

authentiek beeld omdat de huidige browsers niet in staat zijn oude pagina's in hun originele staat te tonen. En daar is nu juist een museum voor nodig. Om een moment in de tijd te conserveren en te ontsluiten voor het nageslacht. Dat laatste vereist het onder controle hebben van de omstandigheden en dat is op internet eveneens erg lastig. De enorme verscheidenheid aan apparatuur en software bijvoorbeeld maakt het bijna onmogelijk precies te bepalen hoe een bezoeker de webpagina op zijn scherm krijgt.

Ondanks al die gebrekkigheid staat buiten kijf dat het virtuele museum toekomst heeft. Of liever gezegd: moet hebben. Er zijn twee sites in Nederland die daar een beeld van geven. De eerste is de met een Webby-award, de Oscar voor internet, gelauwerde nobodyhere.com van kunstenaar Jogchem Niemandsverdriet, de tweede het Hotel-project van Han Hoogerbrugge, te bereiken via hoogerbrugge.com. Beide tonen dat het mogelijk is digitale kunst een eigen, afgebakende omgeving te geven. Ze laten tegelijk zien dat dergelijke kunst een eigen museum verdient. Want het grootste probleem is dat geen enkel bestaand museum vooralsnog iets met deze kunst kan. Daarom zal er op den duur een virtueel museum ontstaan. Niet omdat de luie stoel van de thuisblijvende bezoeker zo lekker zit, maar omdat de kunst of de collectie het afdwingt.

Francisco van Jole is internetjournalist, ondermeer bij **de Volkskrant**

Pam Emmerik

Column

Het droommuseum van...

Tranen en modder en bloed

De legitieme vraag naar het ideale museum beantwoord ik op voorhand met een citaat van een Zuid-Amerikaanse dichter: 'Het leven is dik, vet, dodelijk, gluisperig'.

Uit mijn plakboek: een man heeft zichzelf doodgestoken tijdens een demonstratie. Hij handelde uit protest tegen het beleid van de Wereldhandelsorganisatie. Omstanders zagen hem een hek beklimmen, een spandoek met 'WTO vermoordt boeren' ontrollen en zich met een mes in zijn borstkas steken. De man, een Zuid-Koreaan, is uiteindelijk in het ziekenhuis gestorven. 'Het was een offer', zei een van zijn vrienden. En ik zeg na: wij dobberen op vuile tijden. Oog om oog, tand om tand, traan na traan werkt onze wereld mensen de vernieling in – en in die wereld moet ik mijn ideale museum gaan neerzetten? Mijn beeldzoete toekomst-droom, hij valt me zwaar.

Het ideale museum (voor moderne kunst), hoe zou dat eruit moeten zien? Ik zeg u eerlijk: ik verlang enorm naar een plek waar kennis en concentratie en historisch besef gecelebreerd worden, in plaats van geminacht. Een plek waar je uitgeputte geest een toevluchtsoord kan vinden.

Maar als ik ervoor kies me te verschansen tegen de wereld, kies voor een toevluchtsoord waar je de dood en het vet en de gluis van het leven eventjes van je kunt laten afdruipen, moet ik dan zeven slotgrachten rond mijn museum laten graven, om alle herrie en ellende te weren? Moet ik een hoge muur laten optrekken, versterkt met wachttorens bemand door koudbloedige scherpschutters om het gehos en

gehoer, de piepende remmen, snerpende ring-tones, favoriete domheid en hondenstrontige lelijkheid buiten de deur te houden? Moet ik een fijn mijnenveldje rondom laten aanleggen? En dan onze nog fijnere grrristenminister-president de opening laten verrichten op dat explosieve gazonnetje en dat achteraf, als de ledematen bijeengeveegd en genummerd zijn, een performance met volmaakte publieksparticipatie noemen?

'Het was een offer', zal een van zijn vrienden zeggen.

Maar ik sla op hol. Fantasie is soms net een wild paard dat het CDA verafschuwt.

Terug naar het ideale museum: als leed me dusdanig beroert, kan ik dan niet veel beter besluiten de deuren van mijn museum wagenwijd open te zetten, de slotgracht te dempen, de scherpschutters zachtjes te beëindigen en een dringende invitatie sturen aan de bond van Zuid-Koreaanse boeren: jongens, komen jullie jezelf toch alsjeblieft bij ons doodmaken, wij hebben de budgetten en de connecties ervoor en ook heel scherpe messen, om er zo, met hun bloedbadend protest, voor te zorgen dat mijn museum **real time** verbonden raakt met de werkelijkheid?

De vraag is wat uiteindelijk een grotere egotrip is: je van de wereld afsluiten of hem meedogenloos tonen.

Natuurlijk zou ik hier een opsomming kunnen